

Strukturální analýza (variografie)

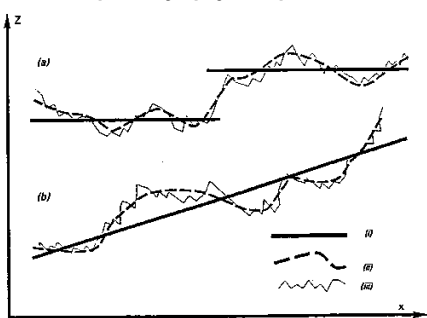
Strukturální analýza a metody krigingu

Žádná z dosud zmíněných interpolačních metod neřešila následující problémy:

- počet bodů nutných k výpočtu lokálního průměru
- velikost orientaci a tvar okolí
- zda neexistuje jiná cesta k definování vah než funkce vzdálenosti bodů
- jaké jsou chyby a nejistoty spojené s interpolovanými hodnotami

Odpovědi poskytují geostatistické postupy založené na tzv. **strukturální analýze**. Její výsledky jsou využitelné v interpolačních postupech **krigingu**.

Základní komponenty spojitého povrchu

- i – trendová složka – drift
ii – regionalizovaná proměnná
iii – náhodná složka

Základní komponenty spojitého povrchu

$$Z(x) = \mu(x) + \varepsilon'(x) + \varepsilon''$$

x - pozice v 1, 2 či 3 rozměrném prostoru

Z - interpolovaná proměnná

$Z(x)$ - hodnota proměnné v bodě x

$\mu(x)$ - deterministická složka (trend)

$\varepsilon'(x)$ - stochastická složka (regionalizovaná proměnná) - lokálně proměnné, ale prostorově závislé reziduum od $\mu(x)$

ε'' - náhodná, prostorově nezávislá složka, gaussovský šum s nulovým průměrem a s rozptylem σ^2 .

Velké písmeno Z značí, že se jedná o náhodnou funkci a ne o měřenou hodnotu proměnné z .

Odhad jednotlivých komponent $Z(x) = \mu(x) + \varepsilon'(x) + \varepsilon''$

1) Trendová složka se odhadne vhodnou funkcí a odečte. Pokud je **trend nulový**, potom $\mu(x)$ bude rovno průměru hodnot z .

Průměrný (očekávaný $E = \text{expected}$) rozdíl mezi jakýmkoliv dvojicemi hodnot kde $Z(x)$ a $Z(x+h)$ bude nula

$$E[Z(x) - Z(x+h)] = 0$$

$Z(x)$ a $Z(x+h)$ jsou odhady hodnot náhodné proměnné z v poloze $x, x+h$.

2) Rozptyl rozdílů závisí pouze na vzdálenosti mezi místy, ne na poloze (**podmínka stacionarity**) tedy:

$$E\left\{[Z(x) - Z(x+h)]^2\right\} = E\left\{[\varepsilon'(x) - \varepsilon'(x+h)]^2\right\} = 2\gamma(h)$$

$\gamma(h)$ - semivariance

Pokud máme odhad proměnné $\mu(x)$, zbývající kolísání má konstantní rozptyl a diference mezi dvěma místy jsou pouze funkcí jejich vzdálenosti:

$$Z(x) = \mu(x) + \gamma(h) + \varepsilon''$$

Strukturální analýza - variografie

• Geostatistická strukturální analýza - procedura zahrnující výpočet strukturálních funkcí, výběr a konstrukci odpovídajících teoretických modelů a jejich aplikace, interpretaci průběhu strukturálních funkcí.

• Cílem je popsat takové vlastnosti jako jsou **kontinuita, homogenita, stacionarita** či **anizotropie** pole studovaných prostorových proměnných veličin.

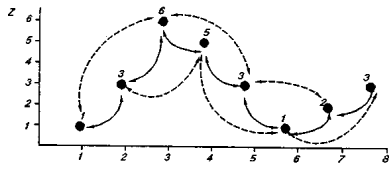
• Tyto vlastnosti jsou popisovány prostřednictvím měr prostorové autokorelace a prostorové variability.

• Ke kvantifikaci prostorové autokorelace, která vyjadřuje skutečnost, že objekty blízké si jsou více podobné než objekty vzdálenější slouží **strukturální funkce** - měří sílu korelačního vztahu jako funkci vzdálenosti.

• Strukturální analýza je výchozím krokem geostatistického modelování.

• Sama o sobě ale poskytuje řadu velmi důležitých informací o struktuře náhodného pole jako modelu konkrétního objektu v krajinné sféře.

Příklad výpočtu měr prostorové variability pro 1D - řadu hodnot

$průměr = (1+3+6+5+3+1+2+3)/8=3,0$
 $rozptyl = [(1-3)^2+(3-3)^2+(6-3)^2+(5-3)^2+(3-3)^2+(1-3)^2+(2-3)^2+(3-3)^2]/8=2,75$
 $kovariance(1) = [(1-3)*(3-3)+(3-3)*(6-3)+(6-3)*(5-3)+(5-3)*(3-3)+(3-3)*(1-3)+(1-3)*(2-3)+(2-3)*(3-3)]/7=1,14$
 $semivariance(1) = [(1-3)^2+(3-6)^2+(6-5)^2+(5-3)^2+(3-1)^2+(1-2)^2+(2-3)^2]/7=3,43$
 $semivariance(2) = [(1-6)^2+(3-5)^2+(6-3)^2+(5-1)^2+(3-2)^2+(1-3)^2]/6=9,83$
 $semivariance(3) = [(1-5)^2+(3-3)^2+(6-1)^2+(5-2)^2+(3-3)^2]/5=12,50$

Semivariance jako strukturální funkce

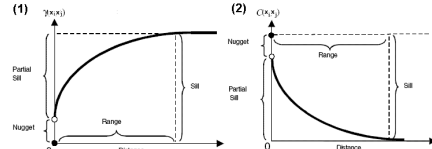
$$\gamma(h) = \frac{1}{2} [Z(x) - Z(x+h)]^2$$

Jsou-li dva body blízko sebe (h je malé), bude rozdíl hodnot studované veličiny Z(x) těchto bodů malý.

S růstem vzdálenosti si budou hodnoty méně podobné.

Grafickým vyjádřením závislosti semivariance na vzdálenosti je strukturální funkce nazývaná **semivariogram**.

Semivariogram (1) je **mírou nepodobnosti**. Jinou strukturální funkcí je kovarianční funkce – ta je mírou podobnosti (2). Obě jsou měrami prostorové autokorelace.

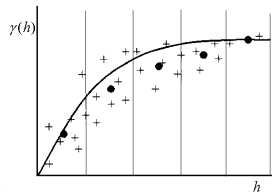
Experimentální semivariogram

Strukturální analýza – výpočet semivariogramu z naměřených dat:

$$\hat{\gamma}(h) = \frac{1}{2n} \sum_{i=1}^n (z(x_i) - z(x_i + h))^2$$

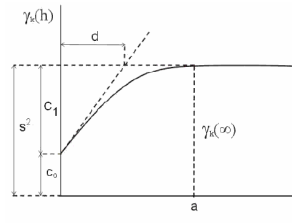
n - počet dvojic bodů pozorování proměnné s atributem z vzdálených o hodnotu h

h - tzv. lag - vzdálenost dané dvojice bodů.

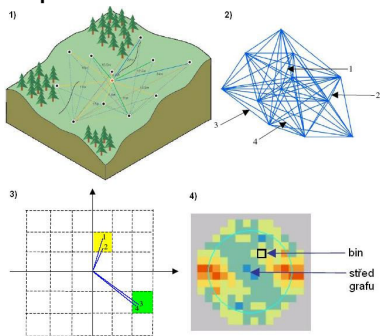
Experimentální semivariogram (+) s charakteristickými hodnotami pro vzdálenosti h (•) a proložený teoretický model semivariogramu (plná čára)

Prvky semivariogramu

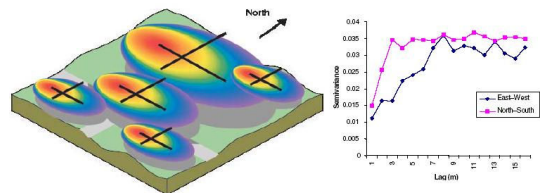
a - dosah (range), d - rozpětí, c₀ - zbytkový rozptyl (nugget), c=c₀ + c₁ - práh (sill), h - lag (krok vzdálenosti)

Efekt anizotropie

Princip grupování hodnot semivariací na základě podobné vzdálenosti a plošný graf semivariance (4).

Efekt anizotropie

Povrch vykazující efekt anizotropie a odpovídající empirické semivariogramy

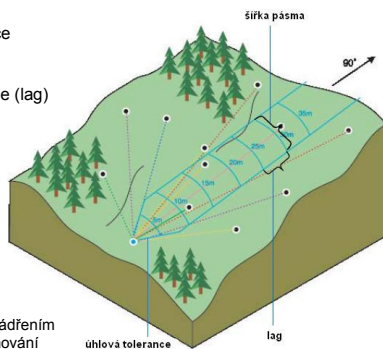
Anizotropní semivariogram se liší především odlišnou hodnotou dosahu pro specifické směry, další charakteristiky semivariogramu (typ, práh, zbytkový rozptyl) se většinou nemění.

Takovouto anizotropii označujeme jako **geometrickou**.

V případě, že nelze použít stejný model semivariogramu resp. stejné hodnoty práhu a zbytkového rozptylu hovoříme o tzv. **zonální** anizotropii.

Parametry tzv. směrových semivariogramů

- úhlová tolerance
- šířka pásma
- délková tolerance (lag)

Efekt anizotropie je vyjádřením náhodného procesu chování studované veličiny. Nelze ho zaměňovat s trendovou složkou.

Teoretický semivariogram

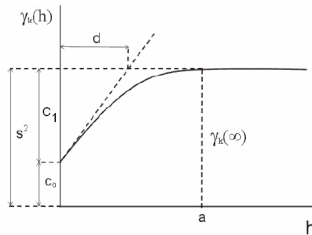
Je to model, který nejlépe aproximuje průběh experimentálního semivariogramu v okolí počátku a prahu.

Právě proces hledání teoretického semivariogramu se někdy označuje jako strukturní analýza.

Modely semivariogramů se dělí podle chování v okolí počátku a v „nekonečnu“ do několika skupin:

- modely přechodového typu - tj. s prahem (sférický, kvadratický, gaussovský, exponenciální),
- modely bez přechodu (lineární, logaritmický),
- modely s oscilujícím prahem (sinový, cosinový),
- čistě náhodný model

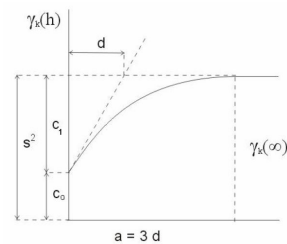
Sférický model

$$\gamma(h) = c_0 + c_1 * \left[\frac{3h}{2a} - \frac{1}{2} \left(\frac{h}{a} \right)^3 \right] \quad \text{pro } h \leq a$$

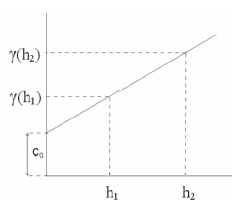
$$\gamma(h) = c_0 + c_1 \quad \text{pro } h > a$$

Exponenciální model

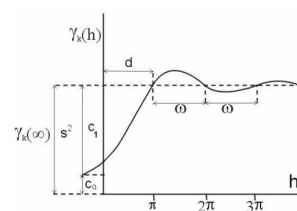
$$\gamma(h) = c_0 + c_1 * [1 - \exp(-h/d)] \quad \text{kde } a = 3d$$

Lineární model

$$\gamma(h) = c_0 + bh \quad \text{kde } b \text{ je směrnice přímky}$$

Sinový model

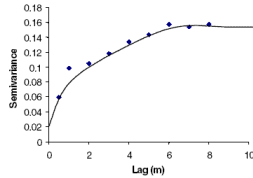

$$\gamma(h) = c_0 + c_1 \left[1 - \frac{\sin(gh)}{gh} \right] \quad \text{kde } g = \pi / \omega$$

Náhodný model

$$\gamma(h) = c_0$$

Složené modely

$$\gamma_T(h) = \gamma_1(h) + \gamma_2(h) + \gamma_3(h) + \dots$$

Indikátorové modely semivariogramů - konstruují se a využívají při strukturální analýze nominálních (kvalitativních) dat (barva, druh hominy).

Analýza a interpretace strukturálních funkcí I.

- Konstrukci semivariogramu a odvození teoretického modelu by měla předcházet důkladná analýza vstupních dat (ESDA – explorační analýza prostorových dat)
- Důležitý je počet bodů uvažovaných pro vyjádření hodnot semivariance pro daný lag (h). Značný podíl šumu ve variogramu může být dále způsoben malým rozsahem vzorku použitého k výpočtu
- K dosažení stabilních hodnot se doporučuje 20–30, v některých případech však až 50-100 hodnot. Je-li jejich počet nízký, stoupá chyba odhadu.
- Hladší průběh semivariogramu lze docílit zvětšením velikosti vyhledávacího okna (větším h). O velikosti okna vypovídá hodnota dosahu (range).
- Vzdálenosti mohou být modifikovány efektem anizotropie - potom je nutné měnit tvar okolí. Anizotropie však může být výsledkem i nedostatečného počtu vzorků.
- Hodnota h se volí jako průměrná minimální vzdálenost mezi sousedními body.
- Výpočet experimentálních semivariogramů se doporučuje provádět do vzdálenosti $h \leq L/2$, kde L je maximální vzdálenost míst pozorování v poli.

Analýza a interpretace strukturálních funkcí II.

- Přednost má jednodušší teoretický model semivariogramu, který dobře vystihuje hlavní rysy experimentálních hodnot, před modelem složitějším.
- V případě výpočtu experimentálního semivariogramu z nepravidelně sítě pozorování je nutno počítat s vyšší „rozkolísaností“ stanovených bodů kolem teoretického modelu.
- Úroveň prahu se obvykle doporučuje volit podle hodnoty statistického rozptylu.
- Je-li hodnota dosahu použitého teoretického semivariogramu malá vzhledem k hodnotám empirickým je možné zmenšit hodnotu kroku h a naopak
- Při prokládání tečny počátkem experimentálního semivariogramu pro určení rozpětí musíme respektovat skutečnost, že funkce semivariogramu je vždy kladná. Hodnota rozpětí je důležitá pro aplikaci oscilačních semivariogramů.
- Při interpretaci zbytkového rozptylu musíme uvážit i možný vliv chyb měření (technických chyb) výchozích pozorování.

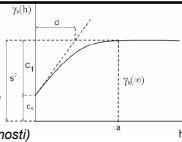
Analýza a interpretace strukturálních funkcí III.

- Pro účely interpolace a metodou krigování je účelné zvolit jednoduchý a robustní model, vystihující chování a okolí počátku až do úrovně prahu.
- Při interpretaci je důležité vycházet z dobré znalosti objektu v krajinné sféře a z využití všech informací o jeho parametrech.
- Při analýze anizotropie je podle zkušenosti dobré volit pro všechny směrové semivariogramy stejný teoretický model.
- Obecně je účelné postupovat tak, že v počáteční fázi aplikace geostatistických metod na přírodní objekt se provede podrobná interpretace strukturálních funkcí a v následných fázích se podle získaných zkušeností použije zjednodušený základní model.
- Analýza semivariogramu je podstatným krokem k určení optimálních vah pro interpolaci. Jestliže ve semivariogramu dominuje náhodná složka (ϵ''), potom data obsahují takový šum, že interpolace nemá smysl. Jako nejlepší odhad $z(x)$ je vhodné použít průměrnou hodnotu.

Charakteristiky pole popsané

strukturní analýzou

a - dosah
 d - rozpětí
 c_0 - zbytkový rozptyl
 $c = c_0 + c_1$ - práh
 h - lag (krok vzdálenosti)

Kontinuita – je vyjádřena hodnotou dosahu. Pole s větší kontinuitou se vyznačuje vyšší prostorovou autokorelací.

Nehomogenita – projevuje se tzv. oscilací hodnoty prahu. Délka poloviny periody odpovídá průměrnému rozměru elementů nehomogenity. Nehomogenity na dané úrovni pozorování nepostřehitelně se projevují jako zbytkový rozptyl.

Nestacionarita - projevuje se zpravidla parabolickým nárůstem křivky semivariogramu. Prokazatelná je v případech, kdy dochází k parabolickému růstu křivky až za hodnotou dosahu, tedy na stabilizované části křivky. Nestacionarita pole dokládá změnu průměrné hodnoty proměnné v poli.

Anizotropie - lze ji popsat pomocí modelů jednotlivých směrových semivariogramů (tj. semivariogramů vypočtených na různých směrech v poli). Projevuje se změnami parametrů (dosahu, prahu, zbytkového rozptylu), jednak v rozdílech typů směrových semivariogramů. Rozlišujeme geometrickou a zonální anizotropii.